

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Рада молодих учених університету

Матеріали
X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
«Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»
16-17 січня 2016 року

Збірник наукових праць

Переяслав-Хмельницький – 2016

Qoraqalpog'iston aholisining demografik jihatdan o'sishini xarakterlaydigan ko'rsatkichlar qatoriga aholining har bir km kv o'rtacha zichligini hisoblash ham kiradi. Keyingi yillarda Qoraqalpog'istonning tabiiy-iqtisodiy rayonlarida xalq xo'jaligi tarmoqlarini rivojlantirish bo'yicha katta ishlar amalga oshirildi. Amudaryoning o'ng va chap sohilida joylashgan hududlar temir yo'l transporti orqali birlashtirildi, ishlab chiqarish korxonalarining iqtisodiy quvvati mustahkamlandi va yangi o'zlashtirilgan hududlarda yangi aholi punktlari paydo bo'lib, ularda kooperativ korxonalarining markazlari shakllandi. Shunga ko'ra aholi joylashgan hududlarning miqyosi kengaydi va aholining o'rtacha zichligi oshmoqda. [3]

Aholining joylashuvidagi bunday nomutanosibliklar tabiiy-iqtisodiy rayonlarning iqlim sharoitiga, hamda ayrim hududlarda xalq xo'jaligi tarmoqlarini rivojlantirish darajasiga ham bog'liq.

2014 yil ma'lumotlariga ko'ra, Qoraqalpog'iston Respublikasida mehnatga layoqatli yoshdagi aholining soni 993 ming kishini, iqtisodiy faol aholi 650 ming, iqtisodiyotda band bo'lganlar esa 610 ming kishi. Band bo'lgan aholining 28,8 foizi qishloq xo'jaligiga, 9,0 foiziga yaqini sanoatga to'g'ri keladi. 2013 yildamehnat bo'limiga ishga joylashtirishga yordam berishni so'rab 30,2 ming kishi murojat qilgan. Bu borada Nukus shahri hamda To'rtko'l, Beruniy tumanlari ajralib turadi. Mehnat bo'limiga murojat qilganlarning 90,8 foizi ish bilan ta'minlangan. Jami yangi tashkil etilgan ish joylarining (50,0 ming) 2/3 qismi qishloq joylarida qayd etilgan. [2]

Mehnat resurslari va xalq xo'jaligi tarmoqlarining mehnat resurslari bilan ta'minlanishi. Qoraqalpog'istonda aholi sonining yuqori sur'at bilan o'sishi mehnat resurslarining ko'payishiga imkon yaratmoqda. So'nggi yillarda respublikada mehnatga layoqatlilar odamlar strukturasi ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. Yil sayin mehnatga yaroqli kishilar qatoriga 23-26 ming kishi qo'shilmoqda. Agar 1970 yillarda respublika xalq xo'jaligi tarmoqlarida 172,5 ming kishi mehnat qilgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 1980 yili 270,1 ming, 1986 yili 346 ming, 1990 yili 396,5 ming kishini tashkil qildi. Hozirgi paytda bu 610 ming kishiga ko'paydi. Shundan qishloq xo'jaligi tarmoqlarida 1971 yilda 57 ming ishchi va xizmatchilar ishlagan bo'lsa hozirgi kunga kelib ishchilar soni 176 mingga etdi. Xalq xo'jaligi sohalarida ishchi va xizmatchilar sonining ko'payishiga ishlab chiqarish jarayonini modernizatsiyalashga va mehnatga layoqatlilar bilan ta'minlash darajasiga bog'liq. Hozir respublikada 993 mingdan ziyod mehnatga layoqatlilar mavjud bo'lib, ularning ko'pchiligi qishloq joylariga to'g'ri keladi. Shuni aytish kerakki, qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlayotganlar umuman xalq xo'jaligi sohalaridagi ishchilarning 28,8% gina tashkil qiladi. Shunga ko'ra qishloq joylarda aholiga ijtimoiy tomondan xizmat qiladigan sohalarning bazalarini yaratish katta ahamiyatga ega. Bu, birinchidan, ijtimoiy sohalarda ulkan muammolarni hal qilishga imkon yaratasa, ikkinchidan, qishloq fuqarolarini, ayniqsa, yoshlarni ish bilan ta'minlash orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish bilan birga aholining turmish tarzini yaxshilash imkonini beradi. Shunday qilib, qishloq joylarida aholini ish bilan ta'minlash va ularni ijtimoiy tomondan kafolatlash, qishloq joylarida yangi texnologiyali ishlab chiqarish korxonalarini bunyod qilish ayni paytdagi dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Bu borada mamlakatimizda yangidan yangi loyihalar ishlab chiqilmoqdaki tez davrlar ichida Qoraqalpog'iston Respublikasi iqtisodiyoti yuksak taraqqiy etgan va aholisi yanada to'kin hamda farovon hayot kechayotgan mintaqaga aylanadi.

ADABIYOTLAR

1. Islom Karimov. Ona yurtimiz baxtu iqboli va buyuk kelajagi yo'lida xizmat qilish- eng oliy saodatdir. – Toshkent: "O'zbekiston", 2015. – 191- bet.
2. Abdusami Soliev. O'zbekiston geografiyasi. – Toshkent: "Universitet", 2015. – 320-324 bet.
3. Ziyonet.uz

*Марина Вовк
(Київ, Україна)*

ГЕОЛОГІЧНА БУДОВА ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАФТОГАЗОНОСНОСТІ ДОНЕЦЬКОЇ СКЛАДЧАСТОЇ СПОРУДИ

Україна є країною з найбільшим у світі питомим енергоспоживанням. Даний показник є вищим ніж у розвинених країнах світу (у 3 рази) через високу енергоємність багатьох галузей, що змушує нашу країну постійно поповнювати власні запаси за рахунок видобутку та імпорту. Наприклад, видобуваючи в середньому газу 19,5 – 20,5 млрд. куб /рік Україна потребує імпорту не менше 30 млрд. куб. м щорічно [3, с.1].

З кожним роком імпорт необхідної кількості газу та нафти стає все проблематичнішим та дорожчим, тому необхідним є вирішення проблеми збільшення приросту запасів вуглеводневої сировини за рахунок відкриття нових родовищ. При цьому, потрібно приділити особливу увагу перспективним але малодослідженим ділянкам, серед яких можна з впевненістю назвати Донецьку складчасту споруду.

Через складну та багаторівневу геологічну будову, що пов'язана з багатостадійною історією розвитку, нафтогазоносність цієї багатой на різноманітні корисні копалини провінції недостатньо оцінена. Вугілля, природний газ, нафта, кам'яна сіль, будівельні матеріали – це далеко не весь перелік корисних копалин, що розробляються на даній території.

Донецька складчаста споруда з півдня традиційно обмежується Приазовським кристалічним масивом – виходами докембрійських кристалічних порід. В північно-західному напрямку ДСС поступово переходить у Дніпровсько-Донецьку западину (ДДЗ) без чіткої границі. В західному напрямку ДСС межує з південним бортом ДДЗ (Новомосковською моноклінально). З півночі ДСС обмежена південним схилом Воронежського кристалічного масиву (північний борт ДДЗ), прикритим осадовим чохлам (Старобельсько-Міллерівська монокліналь). У східному напрямку ДСС виходить за кордон України [5, с. 63; 4, с.419].

Геологічна будова Донбасу представлена породами від докембрію до кайнозою. Складчасті породи палеозою залягають на кристалічному докембрійському фундаменті, поверхня якого опущена на великі глибини (глибина окремих депресій досягає 20...24 км).

Розріз палеозою починається з девону (пісковики, аргіліти, вапняки, гіпси, ангідрити, ефузивні породи), який залягає в центральній і південно-західній зоні прогину і досягає потужності 3500 м. Відклади кам'яновугільної системи становлять основну масу осадової товщі Донбасу, розріз вирізняється виключною повнотою і надзвичайно великою потужністю (15000... 18000 м). Карбон у Донбасі представлений трьома відділами, проте здебільшого це – осадки середнього і верхнього карбону – нескінченне одноманітне перешарування аргілітів, алевролітів, пісковиків з підпорядкованою кількістю пластів та пропластків кам'яного вугілля і вапняків. Налічується до 300 прошарків вугілля. Пермські відклади поширені переважно на північному заході території, в Бахмутській котловині. Це глини, аргіліти, алевроліти, гіпси, кам'яна сіль загальною потужністю до 3000 м. Мезозойські породи залягають по периферії Донбасу: тріасові пісковики та глини потужністю 200...300 м, юрські 420 глини, пісковики, алевроліти (300...400 м), крейдові осадки (писальна крейда, мергелі, піски, пісковики, конгломерати загальною потужністю до 600 м). Палеогенові та неогенові породи мають обмежене поширення, а відклади антропогену утворюють майже суцільний покрив (лесовидні суглинки, піски, супіски), потужність становить іноді до 20...30 м [4, с. 420].

Характерною для регіону є триарусна будова осадової товщі. Тут виділяються три великі структурні яруси: палеозойський, мезозойський і кайнозойський. Територія характеризується досить складною геологічною будовою через накладення насувних та складчастих деформацій різних геологічних епох. Ці особливості обумовлені проявом головних тектонічних фаз: переддронівської (пфальської) і передкайнозойської (ларамійської). Є також і внутрішньоповерхові особливості, спричинені проявами дрібніших фаз кімерійсько-альпійського тектогенезу [5, с.21].

Незважаючи на значний період вивчення Донбасу до цього часу існують різні погляди щодо його геотектонічного розвитку та умов формування сучасної геодинамічної моделі. Але їх поєднує висновок про багатофазність і тривалість процесів формування нафтогазоносного потенціалу району досліджень.

Прийнята нині еволюційна модель розвитку Донецької складчастої споруди включає такі найбільш загальні стадії.

1. Утворення рифту на кристалічному фундаменті платформи, що супроводжувалось регіональним підняттям території, її активною ерозією та закладанням на піднятті локальних міжгірних западин (грабенів). Цей етап продовжувався на протязі середнього девону.

2. Занурення рифту та заповнення його осадовими горизонтально-шаруватими формаціями. Цей етап продовжувався з пізнього девону по ранньопермську епоху.

3. Складчасті деформації герцинського етапу. Продовжувалися з кінця ранньопермської епохи до кінця пермі або початку тріасу. Саме в цей етап сформувалась складчаста структура ДСС та його потужна континентальна кора.

4. Етап пенепленізації та спорадичного осадконакопичення, який тривав протягом мезозою.

5. Етап структурного ускладнення структури ДСС ларамійськими та, пізніше, аттичними тектонічними рухами. Вони не призвели до появи нових складчастих гір, але насунули Донбас на його північну окраїну та поновили його рельєф [1, с.76].

Відкриття покладів вуглеводнів на площі вугленосного басейну довгий час заперечувалась. Практично не ставилась проблема промислової нафтогазоносності складчастого Донбасу. Нині промислова газоносність Донбасу встановлена.

Останніми дослідженнями в межах Донецької складчастої споруди виділено чотири нафтогазоносні поверхи.

Перший поверх – породи кристалічного фундаменту (кора вивітрювання та зони розуцільнення) та візейської товщі (піщани та карбонатні колектори).

Другий поверх нафтогазоносності – відклади верхнього серпухівського під'ярусу (горизонти від С-4 до С-9). Колекторами є пісковики та вапняки, в тому числі біогерми.

Третій поверх – відклади московського та башкирського ярусів (від Б-12 до Б-5). Колектори – піщані пласти. Промислові поклади виявлені на Борівському, Лобачівському, Вергунському та інших родовищах. Тут розвинені локальні покришки невеликої потужності.

Четвертий поверх нафтогазоносності приурочений до мезозойських відкладів. Широко відомі поклади газу в тріасових горизонтах Краснопопівського родовища.

За результатами нафтогазогеологічного районування О.М. Палій Донецький басейн виділяє як Донецьку газоносну область. За цими принципами в межах Донбаської області газонакопичення виділено Кружилівсько-Червонопопівський, Голубівсько-Волохівський та Шебелинсько-Співаківський райони встановленого

газонакопичення та Синьогірсько-Карбонітський, Бахмутський, Кальміус-Торецький та Краснооскільсько-Новомечиблівський прогностичні райони газонакопичення [2, с.61].

За спостереженнями багатьох дослідників, у напрямку від північно-західних околиць Донбасу (Бахмутської та Кальміус-Торецької улоговин) на захід ДДЗ родовища з сухого газу змінюються газоконденсатними, нафтогазовими і, нарешті, нафтовими родовищами.

Найбільш вивченими на території Донбасу сейсмозвідкою, глибоким бурінням є традиційні пастки (антиклінальні). В даний час, коли фонд неопозитованих антиклінальних структур на території представлений в основному дрібними і слабо вираженими об'єктами, все актуальнішим стає пошук і розробка скупчень нафти і газу в нетрадиційних (комбінованих) пастках, як у теригенних так і в карбонатних відкладах, а також аналіз можливого використання вугільного метану (нетрадиційного газу) (відклади середнього та верхнього карбону).

В межах північних флангів Донецької складчастої споруди та Кальміус-Торецької та Бахмутської улоговини виявлено комбіновані пастки складені теригенними та карбонатними породами кам'яновугільного віку, що в структурному відношенні представлені поєднаннями тектонічно-екранованих, перехресно-насувних і літологічно-обмежених пасток з якими пов'язані колектори вторинного походження (в зонах розуцільнення). Зони розуцільнення знаходяться в межах порушень скидово-вскидового типу. Вздовж цих порушень при утворенні Північно-Донецького насуву під час альпійської за часом фази тектогенезу формувались ділянки подрібнення порід (тріщинуватих).

Південний фланг Бахмутської улоговини знаходиться в зоні перехресних насувів. Оцінка зональності катагенетичних перетворень в цій зоні вказувала на можливість наявності пасток в порових колекторах, які розмішені на шляхах міграції вуглеводнів [2, с.38].

З традиційними напрямками розвитку освоєння вуглеводнево-газового потенціалу надр Донецької складчастої споруди, серед яких є глибоке буріння (понад 5 км), освоєння різновікових рифогенно-карбонатних комплексів, неантиклінальні та комбіновані пастки, необхідним є детальне вивчення осадових басейнів та створення нових методів, що дозволять підтвердити і розробляти нетрадиційні (сланцевий та центральнобасейновий газ, метан вугільних пластів) джерела природного газу.

Для виявлення перспективних джерел нафти і газу в межах виділеної території рекомендується актуалізувати наявні та розробити нові комплекси досліджень з метою пошуків пасток різного типу. Для цього необхідно глибше розглянути історію розвитку кожної зони та зумовлених нею особливостей геологічної будови, яка якраз і відіграє вирішальну роль у формуванні того чи іншого типу нафтогазоносних районів. Подальші роботи в межах Донецької складчастої споруди повинні проводитися для удосконалення і обґрунтування раціонального комплексу подальших геологорозвідувальних робіт у виділених зонах нафтогазонакопичення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз і узагальнення матеріалів структурного буріння по відкладах середнього та нижнього карбону в межах Донецької складчастої споруди з метою виявлення найбільш перспективних зон нафтогазонакопичення : звіт про НДР / Горайнов С.В., Бережний В.В., Лакоба М.В. – Харків : УкрНДІГаз, 2006. – 225 с.
2. Звіт про надані послуги " Оцінка перспектив нафтогазоносності значних за розміром комбінованих пасток північних флангів Донецької складчастої споруди та Бахмутської улоговини", Бережний В.В., ТОВ "ВІРТУС-ХХІ" АР Крим, м. Сімферопіль, 2012. – 172 с.
3. Козловський С.В. Стан та тенденції видобутку сланцевого газу у світі. Перспективи для України: економічний та екологічний аспекти / Козловський С.В. // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2014. - № 2. – С. 49-60.
4. Свинко Й. М., Сивий М. Я. С24 Геологія: Підручник. – К.: Либідь, 2003. – 480 с.
5. Суярко В.Г., Загнітко В.М., Лисиченко Г.В. Структурно-геохімічні критерії прогнозування скупчень вуглеводнів (на прикладі Донецького грабену): Монографія. – К.: КНТ, 2010. – С.63.

*Хуршида Халилова
(Тошкент, Узбекистон)*

ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Ўзбекистон – кишлок хўжалигида кўп йиллик бой тажриба ва юксак салоҳиятга эга мамлакат ҳисобланиб, бу соҳа истикболига қаратилаётган алоҳида эътибор туфайли янада якқолроқ намоён бўлиб, давлатимиз таракқиёти, халқимиз турмуш фаровонлиги, дастурхонимиз файзу баракаси ва экспорт салоҳияти ошишига хизмат қилмоқда.

Мамлакатимиз миллий иқтисодиётида кишлок хўжалиги салмоқли ўрин тутди, шу сабабли кишлок хўжалиги муҳим аҳамият касб этган соҳа ҳисобланиб, у озик-овқат захирасини шакллантиради, озик-овқат мустақиллигини, кишлок хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлайдиган саноат корхоналари учун хом-ашё етказиб беради ва аҳолини иш жойлари билан таъминлайди.